

Δεσποινιάδης Κώστας, *The Anatomist of Power. Franz Kafka and the Critique of Authority* Μετάφραση, Στέλιος Καυομένος. Μόντρεαλ: Black Rose Books, 2019. (Μετάφραση της ελληνικής έκδοσης του: Φράντς Κάφκα. Ο ανατόμος της εξουσίας, Πανοπτικόν, 2018)

Σε αυτήν τη συναρπαστική μελέτη ο Κώστας Δεσποινιάδης εστιάζει στη σύνδεση του Κάφκα με αναρχικές ιδέες και στοχαστές, όπως ο Πιοτρ Κροπότκιν, η Έμμα Γκόλντμαν, ο Πιερ Ζοζέφ-Προυντόν και ο Μαξ Στίρνερ και καταγράφει τις επαφές του συγγραφέα με τους αναρχικούς της Πράγας. Μια σημαντική πτυχή της μελέτης είναι η βαθιά ριζωμένη αποστροφή του Κάφκα, τόσο στη ζωή όσο και στα έργα του, για την εξουσία και τις αρχές. Τονίζοντας την κριτική που ασκεί ο Κάφκα στην εξουσία και τους αντιπροσωπευτικούς της θεσμούς, ο Δεσποινιάδης εξευρίσκει αντανάκλασεις της αναρχικής θεωρίας στον *Πύργο*, στη *Δίκη*, στην *Αμερική*, στη *Μεταμόρφωση*, στη *Σωφρονιστική Αποικία* και στη *Φωλιά* και προβαίνει σε εμφανείς συσχετισμούς της φανταστικής λογοτεχνικής μεθόδου του Κάφκα με τις απόψεις αναρχικών συγγραφέων, όπως ο Άρθουρ Χόλιτσερ (*Amerika heute und morgen*), ο Ότο Γκρος, ο Μάρτιν Μπούμπερ και ο Κροπότκιν.

Διαφωνώντας με την κρατούσα έρευνα γύρω από τον Κάφκα και ιδίως με τις ψυχαναλυτικές και μεταφυσικές προσεγγίσεις, ο Δεσποινιάδης αναδεικνύει τις κοινωνικές και πολιτικές πλευρές του έργου του Κάφκα και των ενδιαφερόντων του, υπό το πρίσμα του κριτικού αναρχισμού. Οι ακαδημαϊκοί, σημειώνει, τείνουν να υποβαθμίζουν ή και να αποσιωπούν τέτοιου είδους διαστάσεις. Ακόμα και μετά τις σημαίνουσες μελέτες του Κανέτι και του Τίβελαϊτ (Theweleit) σχετικά με τη στάση του Κάφκα απέναντι στην εξουσία και τις αρχές, η ενασχόληση του Κάφκα με τη συστημική εξουσία υπό διαφορετικούς μανδύες εξακολουθεί να παραβλέπεται. Ως παράδειγμα, ο Δεσποινιάδης αναφέρει την εξαίρεση του Κλάους Βάγκενμπαχ, ο οποίος στις κριτικές μελέτες του λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις αναρχικές ροπές του Κάφκα και τις εξετάζει σε βάθος.

Ο Ανατόμος της Εξουσίας, μία μελέτη σφιχτά δομημένη και αποτέλεσμα διεξοδικής έρευνας, εξακριβώνει αναρχικά πρότυπα, σε σχέση με την αντικαπιταλιστική και αντιεξουσιαστική θεματολογία, να διατρέχουν τα αφηγήματα του Κάφκα. Ο Δεσποινιάδης υπογραμμίζει σχετικές δηλώσεις στα γραπτά του Κάφκα και αντλεί επιχειρήματα, μεταξύ άλλων, από το αμφιλεγόμενο έργο του Γκούσταβ Γιάνους *Κουβεντιάζοντας με τον Κάφκα* για να τεκμηριώσει τη στάση του Κάφκα όσον αφορά την αναρχία. Σε αυτή και άλλες περιπτώσεις, ο Δεσποινιάδης ασχολείται με ακαδημαϊκές συζητήσεις και καθιστά ολοφάνερους τους λόγους για τους οποίους βασίζεται σε συγκεκριμένες αναφορές και πηγές.

Οι θεωρητικές παράμετροι της μελέτης τίθενται στον Πρόλογο και ακολουθούν κριτικές αναγνώσεις των σημαντικότερων μυθιστορημάτων του Κάφκα, λαμβάνοντας υπόψη την κοινωνία και την πολιτική των αρχών του εικοστού αιώνα. Με τη διεπιστημονική του προσέγγιση ο Δεσποινιάδης αποκαλύ-

πτει τους τρόπους με τους οποίους ο Κάφκα εναντιώθηκε στους περιορισμούς των εξουσιαστικών δομών ως συγγραφέας, γιος, πολίτης και δικηγόρος. Ο συγγραφέας ισχυρίζεται ότι ο Κάφκα οραματίστηκε μηχανισμούς αντιμετώπισης με στόχο την αντίσταση και την απόδραση από την καταπίεση και την αφομοίωση που απειλούν να συντρίψουν το άτομο. Ο Κάφκα, όπως υποστηρίζει ο Δεσποινιάδης, αποτυπώνει την απόλυτη αδυναμία διαφυγής από τα υφιστάμενα εξουσιαστικά και αυταρχικά καθεστώτα, ωστόσο οι κύριοι πρωταγωνιστές του επιχειρούν να διαφυλάξουν την ακεραιότητά τους, ακολουθώντας τη δική τους συλλογιστική και διαίσθηση. Πράττοντας έτσι, έρχονται σε σύγκρουση με τη συστημική εξουσία την οποία, σύμφωνα με τον Δεσποινιάδη, ο Κάφκα διαμορφώνει με διπλό τρόπο «όχι μόνο πυραμιδική, κατακόρυφα ιεραρχημένη, αλλά και οριζοντιοποιημένη-τεμαχισμένη». Το Πρώτο Κεφάλαιο εξετάζει τις ορατές και αόρατες διαστάσεις της εξουσίας μέσα στα ολοκληρωτικά καθεστώτα του *Πύργου* και της *Δίκης*. Στον *Πύργο* την εξουσία ενσαρκώνει η διοίκηση, ενώ στη *Δίκη* οι δικαστικές δομές. Το Δεύτερο Κεφάλαιο υπογραμμίζει το υπόρρητο αντικαπιταλιστικό ρεύμα που διατρέχει την *Αμερική*. Το ανολοκλήρωτο μυθιστόρημα καταλήγει σε μια αμφιλεγόμενη ουτοπία, *Το φυσικό θέατρο της Οκλαχόμα*, που συνδυάζει το όνειρο του Κάφκα για μια ειρηνική κολεκτιβιστική ζωή στην Παλαιστίνη με την απαισιοδοξία του που πηγάζει από την ρεαλιστική αποτίμηση της πολιτικής εξουσίας. Κατά την ανάγνωση της *Μεταμόρφωσης* στο Τρίτο Κεφάλαιο, ο Δεσποινιάδης διερευνά την καφκική κριτική στην πατριαρχία και την ανάδειξη του πατέρα ως την απόλυτη εξουσία εντός των καταπιεστικών οικογενειακών δομών. Ο Δεσποινιάδης ίσως να είχε ενισχύσει περισσότερο την ανάλυσή του, εάν είχε συμπεριλάβει σε αυτήν και τη θεμελιώδη διατριβή του Φρίντριχ Ένγκελς *Η καταγωγή της οικογένειας, της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους* (1884), καθώς οι συγγραφείς στους οποίους αναφέρεται είχαν επηρεαστεί από τις διαπιστώσεις του Ένγκελς.

Οι οξυδερκείς αναλύσεις της *Σωφρονιστικής Αποικίας* στο Τέταρτο Κεφάλαιο και *Της Φωλιάς* στο Πέμπτο Κεφάλαιο, που ερμηνεύονται ως εμβάθυνση της ανατρεπτικής αφήγησης του *Πύργου*, περιλαμβάνουν ιστορικές και βιογραφικές πληροφορίες και οδηγούν απρόσκοπτα στο Έκτο Κεφάλαιο και τη συζήτηση για τις σχέσεις του Κάφκα με τους αναρχικούς. Το Έβδομο Κεφάλαιο επανεξετάζει προγενέστερα πορίσματα στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ιστορικής, διεξοδικής επισκόπησης, που περιλαμβάνει το φασισμό και τον εθνικοσοσιαλισμό. Ο θάνατος της Μιλένα Γιέσενκα στο ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης Ράβενσμπρικ και η φυγή της Ντόρα Ντιαμάντ στη Σοβιετική Ένωση και τελικά στην Αγγλία αποτελούν παραδείγματα των εκτεταμένων συνεπειών που είχε η ολοκληρωτική πολιτική για τους φίλους του Κάφκα και την τύχη των χειρογράφων του.

Είναι σίγουρο ότι η διαφωτιστική και σαφής μελέτη του Δεσποινιάδη θα αιχμαλωτίσει τους αναγνώστες κατά την αναζήτηση απαντήσεων σε ερωτήσεις, τις οποίες οι παραδοσιακές μελέτες γύρω από τον Κάφκα δεν έχουν αντιμετωπίσει. Αντικρούοντας τη συντριπτική πλειοψηφία των ερμηνειών για τον Κάφκα, ο *Ανατόμος της Εξουσίας* διατείνεται ότι οι αντισυμβατικοί πρωταγωνιστές του Κάφκα – ο Σάμσα, ο Κ. και ο Γιόζεφ Κ. - δικαιολογούνται για την ανένδοτη αντίθεση τους στις εξουσια-

στικές δομές και αρχές που συναντούν. Απορρίπτοντας την αγελαία νοοτροπία, η οποία υιοθετείται και επιδοκιμάζεται από τους δευτερεύοντες χαρακτήρες, οι πρωταγωνιστές του Κάφκα αψηφούν την άποψη της πλειοψηφίας. Αυτή η εναντίωση, κατά το Δεσποινιάδη, είναι δικαιολογημένη, γεγονός που καθιστά τον αγώνα για αυτονομία μία ηρωική πάλη. Ο συγγραφέας απορρίπτει τις απόψεις περί προσωπικής αποτυχίας ή ενοχής, τις οποίες πολλοί μελετητές αποδίδουν στον καφκικό ήρωα. Αντ' αυτού επικυρώνει την αντίληψη του ήρωα ότι βρίσκεται παγιδευμένος σε ένα διεφθαρμένο σύστημα που του στερεί τις ελεύθερες επιλογές.

Δίχως να προτείνει αυτήν την κριτική προσέγγιση ως τη μόνη σωστή, ο Δεσποινιάδης προσφέρει λύση σε πολλά από τα προβλήματα τα οποία η έρευνα για τον Κάφκα έχει αφήσει ανεπίλυτα. Σαφώς, ο *Ανατόμος της εξουσίας* οδηγεί σε μια αχαρτογράφητη περιοχή και θέτει υψηλά τον πήχη στους μελλοντικούς μελετητές του Κάφκα.

Dagmar C. G. Lorenz

University of Illinois at Chicago – Αντιπρόεδρος της Kafka Society στην Αμερική

(Μετάφραση: Νίκη Σφακιανού)